

Wzgórze Kreatywności Kulturowej >Tradytor<

Prawie dwa lata temu na łamach *Rozmaitości Ostródzkich* (nr 10/2012) ukazał się tekst zatytułowany „Peregrynacja dziadowska, czyli o nędzy najstarszej ostródzkiej architektury militarnej”. Był wołaniem o ocalenie cennych relikwów budownictwa fortecznego, które mogą pełnić ważną rolę społeczno-kulturową. Dwa minione lata były autentyczną peregrynacją dziadowską po rozmaitych biurach i urzędach.

Zbyt wielu ostródzian, poza mieszkańcami ulicy Garnizonowej, za cel swoich eskapad nie obiera wzgórz położonych bezpośrednio na północ od ulicy Olsztyńskiej. Miłośnicy historii wiedzą jednak, że znajdują się tam pozostałości najstarszych ostródzkich koszar *Bergkaserne*. Po bezprzykładowym zniszczeniu przez wandalów wpisanego do rejestru zabytków koszarowca z lat 60. XIX wieku, konieczne jest uratowanie przed totalną rujnacją najstarszego budynku w tej okolicy – tradytora pochodzącego z lat 1844-47. W wyniku pogłębionych kwerend archiwalnych i szczegółowych oględzin okazało się, że ostródzki tradytorek to pozostałość jedynego w całych Prusach, od Odry aż po Mierzę Kurońską, arsenału obronnego, zaprojektowanego w latach 20. XIX wieku przez pruskiego ministra wojny von Boyena (znanego bardziej jako twórca twierdzy w Giżycku) i generała Grolmana, bohatera wojen napoleońskich. Arsenalek wzniesiono jako pierwszy z zaplanowanej serii takich obiektów w wielu miastach pruskich. W związku z ustąpieniem von Boyena ze stanowiska ministra wojny i zmianą doktryny obronnej państwa, poza Ostródą nie zrealizowano jednak już nigdy ani jednego arsenału obronnego tego typu. Obiekt ostródzki zatem to unikatowy, bo jedyny na całym świecie obiekt XIX-wiecznej architektury militarnej, z zachowanymi oryginalnymi stropami bomboodpornymi. Zachowany tradytorek to rodzaj pawilonu bocznego flankującego główne dzieło obronne, do prowadzenia ognia osłonowego na przedpole dzieła, w przypadku ostródzkim – na przedpole arsenału obronnego.

Arsenalek ostródzki, tzw. *Landwehr-Zeughaus*, składał się z trzech głównych elementów: trzykondygnacyjnego budynku głównego, zaopatrzonego w strzelnice do prowadzenia ognia artyleryjskiego oraz dwóch jednokondygnacyjnych, bliźniaczych tradytorek, połączonych z głównym blokhauzem szczytami kurtynowymi. Wszystkie obiekty były podpiwniczone, a ich przekrycia dachowe chroniły specjalne stropy bomboodporne.

Do dnia dzisiejszego dotrwał jedynie tradytorek wschodni. Na terenie zajęтым pierwotnie przez dzieło główne i drugi tradytorek, w czasach funkcjonowania bazy PKS zlokalizowano stację paliw. Obecnie jest to pusty plac bez żadnej funkcji, co stwarza niepowtarzalną okazję do zagospodarowania tego miejsca w sposób innowacyjny, z perspektywą wdrożenia jego kreatywnej funkcji.

Pierwszym działaniem służącym uporządkowaniu sytuacji – poza doraźnym zabezpieczeniem tradytorek przed dalszą dewastacją - powinno być uregulowanie statusu własnościowego terenu, na którym w latach 40. XIX wieku wzniesiono arsenalek. W chwili obecnej jest to własność skarbu państwa w użytkowaniu wieczystym Spółki z o.o. „Mobilis”.

Ostródzki tradytorek nie jest wpisany do rejestru zabytków nieruchomych, znajduje się jedynie w ewidencji obiektów zabytkowych Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Od 2010 roku OSK „Sasinia” prowadzi negocjacje w celu zagospodarowania tego wartościowego obiektu militarnego. Po przeprowadzeniu remontu konserwatorskiego tradytorek ma się stać bazą przedsięwzięcia o nazwie Wzgórze Kreatywności Kulturowej >Tradytorek<.

Za cel nadrzędny, który będzie realizowany w ramach działań Pracowni Aktywności Obywatelskiej i Dokumentacji Dziedzictwa, przyjęto przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu mieszkańców północnych przedmieść Ostródy, za pomocą innowacyjnych

narzędzi kulturotwórczych. Równie istotnym celem ma być przeciwdziałanie dekonstrukcji ważnej historyczno-kulturowej przestrzeni, jaką są północne przedmieścia Ostródy, ze szczególnym uwzględnieniem struktury przestrzennej dawnych koszar *Bergkaserne* i sąsiadującego z nimi kompleksu cmentarzy na tzw. Polskiej Górze.

Głównymi adresatami działań w ramach działalności WKK >Tradystor< mają być mieszkańcy północnych przedmieść, a także wszyscy indywidualni kreatorzy i twórcy oraz oddolnie ukształtowane grupy, posiadające motywację do aktywnego działania na rzecz zmiany społecznej w Ostródzie metodami kulturotwórczymi.

Przedsięwzięcie WKK >Tradystor< łączyć będzie działania oparte na wyzwalaniu partycypacji społecznej mieszkańców północnych przedmieść i poszukiwaniu wspólnych wątków przemysłów kultury oraz aktywności edukacyjno-badawczych, skoncentrowanych na kreowaniu tożsamości kulturowej społeczności lokalnych, w perspektywie także całego miasta i powiatu.

Aby można było myśleć o wdrożeniu funkcji WKK, trzeba przeprowadzić wiele żmudnych procedur, do których realizacji gotowi są członkowie OSK „Sasina”. Konieczne będzie przeprowadzenie inwentaryzacji, badań architektonicznych i sporządzenie ekspertyzy budowlanej tradystora. Na tej podstawie powstanie projekt remontu konserwatorskiego. Projekt taki powinien uwzględniać perspektywiczną możliwość wykorzystania do przyszłej funkcji WKK sąsiadującego z obiektem terenu, pod powierzchnią którego znajdują się relikty piwnic dzieła głównego i drugiego tradystora. Stąd konieczność wcześniejszego uregulowania statusu własnościowego działki, na którym zbudowano kiedyś arsenał.

Tradystor posiada jedną kondygnację naziemną, piwnicę i nieużytkowe poddasze, które w okresie funkcjonowania arsenału przesypane było warstwą piasku o miąższości około 1 m, stanowiącą część składową grawitacyjnego systemu stropu bomboodpornego. Z systemu tego do dnia dzisiejszego zachowały się stropowe belki nośne o przekroju około 0,5 m.

Ze względu na niewielkie rozmiary budynku (w narysie 10 m x 12 m), potrzebne byłoby maksymalne wykorzystanie dostępnej powierzchni. Stąd niskie poddasze należałoby podnieść, aby wprowadzić tam funkcje użytkowe. Można to zrobić poprzez nieznaczne podniesienie kąta nachylenia połaci dachowych i zaprojektowanie panoramicznych lukarn w obu połaciach.

W strefie kondygnacji naziemnej wewnątrz powinno być jednoprzestrzenne z zaprojektowanym systemem ruchomych ścian parawanowych, w celu umożliwienia kompozycji przestrzeni w zależności od potrzeb prowadzonych aktywności warsztatowych. Bardzo interesującym elementem regulacji doświetlenia wnętrza, poza otworami okiennymi, mogą być strzelnice karabinowe znajdujące się w zachodniej ścianie tradystora.

Piwnica jest podzielona ścianami nośnymi metrowej grubości. Wnętrze doświetlają niewielkie okna forteczne, całość przekrywają sklepienia kolebkowe wsparte na łukach koszowych. Nieduże pomieszczenia piwniczne są suche, mogą zatem z powodzeniem pełnić funkcję użytkową, np. jako miejsce ekspozycji poświęconej dziejom *Bergkaserne*.

Ostróda jest miastem o dużym potencjale intelektualnym. Świadczy o tym między innymi duża aktywność wydawnicza, której efektem są licznie pojawiające się na lokalnym rynku księgarskim książki o tematyce regionalnej. Ciągłe jednak istnieje potrzeba utworzenia w mieście platformy współpracy kreatywnych jednostek i grup zorientowanych na zmianę przestrzeni życia, tak swojego, jak i społeczności lokalnych, wycofanych interpersonalnie i kulturowo.

Lokalizacja siedziby WKK >Tradystor< na skarpie doliny Drwęcy - z jednej strony fizycznie wyniesiona ponad historyczne miasto lokacyjne i z metafizycznym potencjałem *genius loci* (tradycja napoleońska), z drugiej strony znajdująca się w strefie wykluczenia społecznego – posiada wszelkie parametry do tego, by stać się innowacyjną przestrzenią kulturotwórczą.